Minna Sneck
Neuvotteleva virkamies
Valtiovarainministeriö
27.9.2023

Asia: U 39/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Euroopan tilastoista annetun asetuksen (EY) N:o 223/2009 muuttamisesta

Yhteiskunnalliset muutokset, mukaan lukien globaalit kriisit, aiheuttavat uusia tietotarpeita ja komission ehdotuksen myötä voitaisiin vastata ennakoimattomiin tietotarpeisiin silloin, kun EU:n lainsäädännössä vahvistetut hätämekanismit käynnistetään.

Edellä mainitut muutokset ovat asettaneet painetta saada käyttöön myös entistä laajemmin yksityisten tiedontuottajien aineistoja ja digitaalisista tietolähteistä saatavia aineistoja.

Myös tilastovirastojen tiedonkeruumenetelmiä on tarvetta uudistaa tehokkaammiksi.

Asetusehdotuksen tavoite

Ehdotuksen yleisenä tavoitteena on se, että uusiin tietotarpeisiin voidaan vastata entistä tehokkaammin. Samalla tavoitellaan kustannusten ja hallinnollisten rasitusten vähentämistä yrityksille, tilastovirastoille ja tilastoviranomaisille.

Tavoitteena on myös tehdä Euroopan tilastojärjestelmälle (ESS) menettelytapa, jonka avulla se voi reagoida kriisiaikoina kiireellisiin tietotarpeisiin nopeasti, kollektiivisesti ja koordinoidusti.

Ehdotuksella tiukennettaisiin vaatimusta, jonka mukaan Euroopan tilastojen kehittämisen, tuottamisen ja jakelun kannalta merkityksellisistä hallinnollisista tietolähteistä vastaavat kansalliset julkiset elimet tarjoavat kansallisille tilastolaitoksille ja muille kansallisille viranomaisille pääsyn näihin hallinnollisiin tietoihin ja oikeuden niiden uudelleenkäyttöön ja integroimiseen maksutta ja viipymättä sekä sellaisella tiheydellä, että nämä voivat tuottaa ja toimittaa tilastoja komissiolle (Eurostatille) unionin tilastolainsäädännössä vahvistettujen määräaikojen ja laatuvaatimusten mukaisesti. Uutta kohdassa on se, että kansallisten relevanttien julkisten elinten olisi velvollisuus sallia dataan pääsy vaaditulla aikataululla ja tiheydellä.

Lisäksi Eurostatilla olisi pyynnöstä oltava viipymättä pääsy unionin elinten ja virastojen ylläpitämien tietokantojen ja yhteentoimivuusjärjestelmien sisältämiin tietoihin ja metatietoihin ja oikeus niiden uudelleenkäyttöön ja integroimiseen.

Asetusehdotuksen rahoitus

Asetuksella ei olisi vaikutuksia EU:n budjettiin. Asetuksesta aiheutuvat mahdolliset menot on tarkoitus kattaa sisämarkkinaohjelman tilasto-osuudesta, johon on varattu noin 60 miljoonaa euroa vuodessa vuoteen 2027 asti.

Komission arvion mukaan jäsenvaltioiden budjettiin ja julkishallintoon arvioidaan kohdistuvan välittöminä nettokustannuksina noin 85 miljoonaa euroa vuodessa.

Asetuksessa säädetään menettelytavasta, jolla yritykset velvoitettaisiin toimittamaan perustellusta pyynnöstä hallussaan olevia tietoaineistoja tilastoviranomaisille. Yrityksille voitaisiin määrätä sakkoja, mikäli ne eivät noudattaisi tietojen antamiseen velvoittavaa päätöstä. Tietojen toimittamisesta yrityksille voitaisiin korvata niiden irrottamiskustannukset. Näin ollen asetusmuutoksen voimaantulon jälkeen tilastoviranomaisille voisi aiheutua uusia menoja, jos ne hankkivat yksityisomisteisia aineistoja, osallistuvat kriisiaikoina uusien tilastojen tuottamiseen tai tietojen yhteiskäyttöön.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä kansallista kustannusten arviointia ja että sitä verrataan kustannuksia hallinnollisen taakan keventymiseen yrityksille, tilastovirastoille ja tilastoviranomaisille.

Valtioneuvoston kanta asetusehdotusta koskevissa lainsäädäntökysymyksissä

Kannassaan valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ehdotuksen suhdetta EU:n tietosuojasääntelyyn selvennetään. Ehdotukseen liittyviä yksityiskohtia tulisi tarkastella suhteessa vaatimuksiin, joita liittyy tietosuojan ohella salassa pidettäviin tietoihin ja julkisuuslainsäädäntöön.

Valtioneuvosto arvioi jatkovalmisteluissa komissiolle ehdotettua täytäntöönpanosäädöksillä siirrettävän toimivallan laajuutta ja asianmukaisuutta. Komission toimivaltuuksien tulisi olla tarkkarajaisia, oikeasuhtaisia, tarkoituksenmukaisia ja hyvin perusteltuja.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää ehdotettua asetusta tiedon jakamisen näkökulmasta tavoitteiltaan kannatettavana.

Valtioneuvosto pitää erittäin hyvänä komission ehdotuksen sisältämää tavoitetta saada myös digitaaliset tietolähteet käyttöön mahdollisimman laajasti ja kattavasti.

Valtioneuvosto pitää myös tarkoituksenmukaisena saada tietoa yksityisiltä tiedontuottajilta henkilötietojen ja liikesalaisuuksien suoja huomioon ottaen.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä varmistaa, että komissiolle esitetyn sakkojen asettamismahdollisuuden seuraamukset ovat tehokkaita ja oikeasuhtaisia. Seuraamusten tulisi myös olla linjassa yleisen tietosuoja-asetuksen seuraamussääntelyn kanssa. Seuraamusmaksujen oikeasuhtaisuutta ja yhteensopivuutta kansallisen järjestelmän kanssa arvioidaan tarkemmin neuvottelujen edetessä.

Valtioneuvosto kiinnittää huomiota siihen, että muidenkin kansallisten Euroopan tilastoja laativien viranomaisten kuin kansallisen tilastolaitosten oikeudet saada käyttöönsä yksityisten tiedontuottajien aineistoja sekä mahdollisuus osallistua kriisiaikoina koordinoituihin tilastotoimiin ja tietojen yhteiskäyttöön toteutuvat tarkoituksenmukaisella ja tehokkaalla tavalla.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että asetus jättäisi riittävästi liikkumavaraa käytännön toteutukseen kansallisesti, jotta voidaan esimerkiksi huomioida kansallinen viranomaisten asiakirjojen julkisuutta koskeva lainsäädäntö ja ottaa käyttöön myös sellaisia kansallisia toimenpiteitä, joilla selkeytetään datan hallintaa ja edistetään tiedon yhteen toimivuutta.

Edellä olevan lisäksi on tärkeää huomioida myös tarvittavat mahdolliset IT-järjestelmämuutokset, jotka ovat tärkeässä roolissa tiedon laadun, tiedon siirron ja tiedon tallentamisen näkökulmasta.

Valtioneuvosto pitää tarkoituksenmukaisena asetuksen määritelmien uudistamista ja etenkin sitä, että määritelmää ’käytöllä tilastotarkoituksiin’ laajennettaisiin sivulauseella ”mukaan luettuna käyttö asiaan liittyvää tutkimusta ja tieteellistä toimintaa tai otantakehikoiden laatimista varten”.

Lisäksi valtioneuvosto kannattaa mainintaa siitä, että kansalliset tilastolaitokset voisivat kansallisten päätösten mukaisesti osallistua kansallisissa datanhallintakehyksissä vahvistettujen tehtävien hoitamiseen.

<u>Asetusluonnoksen käsittely neuvoston tilastotyöryhmä 6.9.2023</u>

Neuvoston tilastotyöryhmässä 6.9.2023 Suomi ja viisi muuta maata ottivat varauman, koska kansallinen kannanmuodostus on kesken.

Neuvoston tilastotyöryhmässä 6.9.2023 käsiteltiin uutta artiklaa 16a, joka on tilastoihin liittyvä reagointi kriiseihin. Useat maat kyseenalaistivat artiklan tarpeellisuuden, koska artikla 14 sisältää jo mahdollisuuden säätää väliaikaisia tilastotoimia. Samalla muistutettiin, että Euroopan

tilastojärjestelmässä (ESS) on jo sovittu kriiseihin liittyvien tilastotoimien hallintomallista.

Suomi kannatti kokouksessa ennakoimattomiin tietotarpeisiin varautumista nykyistä artiklaa 14 muuttamalla. Suomen näkemys sai jossain määrin kannatusta. Suomi toi esiin myös sen, että kaikkien kansallisten ESS-viranomaisten pitäisi voida osallistua näihin toimiin.

Artikla 17 a pääsy hallinnollisiin rekistereihin sekä niiden uudelleenkäyttö ja integrointi Euroopan tilastojen tuottamista ja kehittämistä varten (muutettava artikla). Muutosten tarkoituksena on parantaa hallinnollisten aineistojen ajantasaista saatavuutta. Useat maat kyseenalaistivat artiklan muuttamisen tarpeellisuuden. Moni maa epäili hallinnollisten aineistojen haltijoille asetettujen velvoitteiden toimivuutta. Suomi ehdotti, että muut ESS-viranomaiset kuin kansalliset tilastolaitokset lisättäisiin.

Uusilla 17 b, 17 c, 17 d ja 17 e artikloilla pyrittäisiin varmistamaan digitaalisten palvelujen sivutuotteena syntyvien yksityisten tahojen hallussa olevien tietojen saatavuus Euroopan tilastoja varten. Jäsenvaltiot kannattivat artiklojen tavoitetta, mutta esittävät useita tarkennuksia. Usea maa ei pidä Euroopan tilastojen vuosiohjelmaa riittävänä juridisena perusteena tiedonsaantioikeudelle. Useat jäsenmaat vastustivat pienten ja mikroyritysten rajaamista velvoitteiden ulkopuolelle sekä kustannusten korvaamista. Lisäksi toivottiin täsmennettävän toimivaltasuhteita sakkojen määräämisessä ja täytäntöönpanosäädösvaltuutusta, jolla komissio voisi vahvistaa yleiset tekniset järjestelyt tietojen saataville asettamiseksi. Suomi ehdotti lisättävän, että kansallisten tilastolaitosten ja muiden kansallisten ESS-viranomaisten tulisi tehdä yhteistyötä liiallisten tietopyyntöjen välttämiseksi.

Uudessa artiklassa 17 f säädetään tietojen yhteiskäytöstä kansallisten tilastolaitosten ja Eurostatin kesken tilastotarkoituksiin. Eräät maat kyseenalaistivat artiklan tarpeellisuuden, koska nykyinen artikla 21 jo mahdollistaa luottamuksellisten tietojen jakamisen Euroopan tilastojärjestelmään (ESS) kuuluvien viranomaisten kesken. Uutta olisi pakollinen ei-luottamuksellisen datan yhteiskäyttö. Useiden maiden mielestä yhteiskäytön tulisi olla maille vapaaehtoista. Suomi ehdotti, että yhteiskäyttöön voisivat osallistua kaikki ESS-viranomaiset. Toivottiin, Suomi mukaan lukien, tarkennusta täytäntöönpanosäädösvaltuutuksesta, jolla komissio voisi vahvistaa yhteiskäytön tekniset näkökohdat.

Artikla 25 julkisesti saatavilla olevat tiedot. Tietoja, jotka on saatu laillisesti yleisön saatavilla olevista lähteistä, ei pidettäisi salassa pidettävinä, kun niitä käytetään tilastotarkoituksiin. Tällä hetkellä edellytetään lisäksi, että ko. lähteet pysyvät yleisön saatavilla kansallisen lainsäädännön mukaan. Säännöksen tulkinnasta vallitsi erilaisia käsityksiä. Suomi kannattaa muutosta.

Uuden artiklan 26 a mukaan kansalliset tilastolaitokset voisivat omaksua kansallisissa datahallintarakenteissa määriteltyjä tehtäviä tavoitteena edistää datan integraatiota ja yhteen toimivuutta. Jäsenvaltiot kannattavat artiklan lisäämistä.

Ehdotus uudeksi luvuksi VI a tietosuoja ja artiklaksi 26 a poikkeukset. Yleisen tietosuoja-asetuksen (GDPR) artikloissa 18 (oikeus käsittelyn rajoittamiseen) ja 21 (vastustamisoikeus) mainittuja rekisteröityjen oikeuksia ei sovellettaisi, kun kansalliset tilastolaitokset ja komissio (Eurostat) noudattavat artiklassa 89(1) mainittuja ehtoja sekä suojatoimia ja kun tavoitteena on saavuttaa merkittävä yleisen edun tavoite, joita Euroopan ja kansalliset viralliset tilastot toteuttavat.

Jäsenvaltiot voisivat kansallista lainsäädäntöä noudattaen luopua artikloissa 15 (oikeus saada pääsy tietoihin) ja 16 (oikeus tietojen oikaisemiseen) säädetyistä rekisteröidyn oikeuksista, jos ko. oikeudet saattaisivat tehdä mahdottomaksi saavuttaa Euroopan ja kansallisten virallisten tilastojen erityistavoitteet.

Vastaavat säännökset tehtäisiin myös koskemaan unionin elimiä koskevaa tietosuoja-asetusta.

Asetusehdotuksen jatkokäsittely neuvoston tilastotyöryhmässä

Asetusehdotuksen käsittely jatkuu neuvoston tilastotyöryhmän kokouksessa 4.10.2023. Silloin on tarkoitus käsitellä puheenjohtajavaltion 26.9. jakama osittainen kompromissiehdotus (artiklat 16a - 27a) sekä käydä läpi määritelmät ja ajan salliessa myös resitaalit. Puheenjohtajavaltion kompromissiehdotus saapui niin lähellä hallintovaliokunnalle toimitettavaa lausunnon määräaikaa, että kompromissiehdotuksen sisältöä ei ollut mahdollista arvioida osaksi lausuntoa.